

นวัตกรรมทางสังคม:ความรู้สู่สังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน Social Innovation : Knowledge to Society for Sustainable Development

กฤตเมธ บุญนุ่น

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Krittamate Boonnun

Social Development, School of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
krittamate2010@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความหมายของนวัตกรรมทางสังคม ความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมทางสังคม กับนวัตกรรมเน้นทางธุรกิจ การเข้าถึงองค์ความรู้ เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม และการนำนวัตกรรมทางสังคมไปพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน นวัตกรรมทางสังคม คือ กระบวนการทางความคิด นโยบายและแนวทางในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาความสามารถทางสังคมทั้งขององค์กร บัณฑิตบุคคล หรือแม้แต่ของรัฐบาลภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตในชุมชนและสังคมไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้องค์การที่นำเสนอผลงานของนวัตกรรมทางสังคม จะเป็นหน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไรแตกต่างกับนวัตกรรมทางธุรกิจที่มุ่งหวังผลกำไรเป็นที่ตั้ง

สำหรับการเข้าถึงองค์ความรู้เพื่อการสร้างนวัตกรรมทางสังคม นั้นมีด้วยกัน 3 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 เป็นการเลียนแบบนวัตกรรม เส้นทางที่ 2 เป็นรูปแบบของการทดลองซ้ำ การใช้ซ้ำ การผลิตซ้ำและได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งขององค์กร หรือเกิดจากการศึกษาและพัฒนาในกระบวนการทางทฤษฎีนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับขององค์กร เส้นทางที่ 3 เป็นการนำความรู้มาผลิตสร้างนวัตกรรมทางสังคม โดยอาจจะเกิดขึ้นจากสาขาวิชาการต่างๆ และทั้ง 3 เส้นทางนำไปสู่

กระบวนการผลิตเพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม 4 ขั้นตอนคือ การวินิจฉัยออกแบบและพัฒนา การดำรงนวัตกรรมให้สืบเนื่อง การขยายขนาดเผยแพร่ เชื่อมต่อ การสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้การนำนวัตกรรมทางสังคมไปใช้จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์การพัฒนาสังคม สู่การพัฒนา นวัตกรรมอันนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมทางสังคมที่ทันต่อสถานการณ์และปัญหาสังคมในปัจจุบัน

คำสำคัญ : นวัตกรรมทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article aimed to present the meaning of social innovation, differences of social innovation and business innovation, approaching knowledge to attribute social innovation and sustainable development. Social innovation defined as opinion process, policy and guideline to emphasis the processes of social capacity development of organization, individuality, and also the government for sustainability of social, economy, and environment leading to quality of life in community and society. Social innovation was usually adopted for nonprofit purposes, while business innovation was.

Approaching to attribute social innovation consisted of three ways: 1) innovative imitation; 2) re-production, re-experiment, and re-use until organization acceptance or results of studies and development; and 3) interdisciplinary approaching to produce social innovation. There were four steps of social innovation; design predication and development; maintenance; distribution and linking; and innovative systematically attribution. Moreover, use of social innovation should give importance to strengthen the social development organization resulting in innovation which would be suitable with situation and social problems at present time.

Keywords : Social Innovation, Sustainable Development

บทนำ

นวัตกรรม(Innovation) มาจากคำในภาษาละตินว่า Innovare ซึ่งแปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา หรือเพื่อทำให้เกิดความรู้ความคิดสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์และประสบการณ์ทางเทคโนโลยีหรือรูปแบบของการจัดการ นวัตกรรมเปรียบเสมือนผลที่ได้จากการทำซ้ำวิเคราะห์ วิพากษ์องค์ความรู้ในอภิปรายจนนำไปสู่ความรู้ที่ได้รับการยอมรับกลายเป็นศาสตร์หนึ่งในสังคมดังเช่น ศาสตร์ทางด้านศาสนา วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี การยอมรับองค์ความรู้ดังกล่าวนำไปสู่การประยุกต์ใช้องค์ความรู้และได้รับการยอมรับในสังคมวงกว้างในวงการขององค์ความรู้เหล่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมเพิ่งได้รับการยอมรับและหรือมีการนำคำนี้ไปใช้อย่างกว้างขวางมาอย่างน้อย 60 ปี หรือนับตั้งแต่ปี 1950 เป็นต้นมา บรรดานักวิชาการต่างยอมรับนวัตกรรมในฐานะผลจากการพัฒนาอย่างหนึ่งที่แยกตัวออกมาจากการวิจัยและพัฒนาและไม่ได้ถูกมองว่าเป็นผลจากการศึกษาจากปัจเจกบุคคลดังเช่นกรณีของการค้นพบแรงโน้มถ่วงจาก เซอร์ ไอแซกนิวตัน แต่เพียงอย่างเดียวเพราะฉะนั้นการค้นพบนวัตกรรมหลายครั้งอาจจะเกิดจากการค้นพบโดยกระบวนการผลิต กระบวนการผลิตซ้ำ ทำซ้ำ หรือแม้กระทั่งการค้นพบนวัตกรรมจากการแก้ไขปัญหาขององค์การดังเช่นรูปแบบของ ไคเซน อันลือลั่นของญี่ปุ่นที่มุ่งเน้นการคิดค้นรูปแบบการแก้ไขปัญหาการทำงานของสมาชิกในองค์กรซึ่งรูปแบบของการแก้ไขปัญหาบ่อยครั้งไม่ได้เกิดจากการศึกษาวิจัยเป็นหลัก

เพราะฉะนั้น ความสำคัญของนวัตกรรมในปัจจุบันจึงทำให้เห็นว่า องค์กรต่างๆ มักที่จะนำเอานวัตกรรมมาใช้เพื่อให้เกิดความอยู่รอดขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อประโยชน์ในการนำเข้าสู่ระบบตลาด ทั้งนี้การคิดค้นนวัตกรรมมักจะเกิดขึ้นจากรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา การค้นพบโดยบังเอิญ เช่น กรณีของกระดาษ Post-it ในปัจจุบัน การค้นพบสิ่งใหม่ๆโดยวิธีการนำเอา Problem-Based หรือการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มาใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือแม้กระทั่งการนำเอาวิธีการ TRIZZ (Theory of Inventive Problem Solving) หรือ ทฤษฎีการแก้ปัญหาเชิงประดิษฐ์กรรม มาใช้ในการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ให้กับองค์กร สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความยั่งยืนขององค์กรได้ในอนาคต ทั้งนี้อาจจะกล่าวได้ว่าแนวคิดเพื่อนำไปสู่สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ข้างต้นถือเป็นนวัตกรรมทางองค์การธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตามในโลกปัจจุบันเรายังสามารถพบเห็นผลจากการนำนวัตกรรมไปใช้ในสังคม เช่น การกำเนิดองค์การนวัตกรรมทางสังคม เช่นกรณีของ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGO (Non Governmental Organizations) แปลตรงตัว คือ องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ ในต่างประเทศมักเรียกว่า "องค์กรที่ทำงานโดยไม่แสวงหา

กำไร" หรือ "องค์กรอาสาสมัครเอกชน" หรือแม้กระทั่ง สายด่วนกู้ภัยต่างๆ การเกิดขึ้นของ องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรอย่าง มูลนิธิโซก้า ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาปัจเจก ที่สนใจออกไปทำงานการกุศลต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเกิดขึ้นของ จส.100 ซึ่งเป็นกิจกรรม ที่น่าฉงนที่มียุทธศาสตร์ของรัฐและของปัจเจก (เช่นกรณีของโทรศัพท์มือถือ) ไปช่วยเหลือ สังคมดังกรณีของการแจ้งเหตุต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร องค์กรผู้บริโภคอย่าง สคบ. หรือ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค รวมไปถึงมหาวิทยาลัยเปิดอย่างกรณีของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รวมทั้งกรณีของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศที่มีการจัด การเรียนการสอนที่บริการกลุ่มผู้สนใจที่พลาดโอกาสชีวิตการศึกษาในวัยเรียนอย่างกรณี การจัดการเรียนการสอนในวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นต้น สิ่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมิใช่นวัตกรรม ทางธุรกิจแต่เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่มีจุดมุ่งหมายบริการทางสังคมโดยไม่คำนึงถึงผลกำไร อีกทั้งเกิดขึ้นเพราะความต้องการของชุมชนเพื่อที่จะพัฒนาชุมชนเป็นหลัก (กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ: 2555, 1) จากความสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนนั้นจึงกล่าวได้ว่า เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาโดยอาศัยหลักการและวิธีการใหม่ๆ อาจจะแตกต่างจาก แนวทางในการพัฒนากระแสหลักดังเช่นกรณีของหน่วยงานรัฐและธุรกิจทั่วไปที่มีหลักการ ทำงานและพันธกิจที่ชัดเจนจึงไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาชุมชนและสังคมที่ซับซ้อน เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่องค์กรทางสังคมดังเช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพึงจะกระทำ ได้ต่างจากหน่วยงานรัฐและเอกชนทั่วไปคือความสามารถในการคิดรูปแบบการแก้ไขปัญหา สังคมใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา องค์กรดังกล่าวจึงได้ชื่อว่า องค์กรนวัตกรรมทางสังคม หรือ กล่าวโดยสั้นๆ คือ นวัตกรรมทางสังคม

บทความนี้จะเน้นให้เห็นถึงคุณค่าของนวัตกรรมทางสังคม ที่มีต่อสังคมและชุมชน ทั้งขนาดจุลภาคและมหภาครวมถึงคุณค่าของนวัตกรรมทางสังคมที่มีประโยชน์ต่อ องค์กรทางสังคมและหรือการพัฒนาองค์กรเอกชนเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการพัฒนาตนเอง นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเนื้อหาส่วนแรกเริ่มจากการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ นวัตกรรมทางสังคม ความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมทางสังคม กับนวัตกรรมทางธุรกิจ การเข้าถึงองค์ความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม และการนำนวัตกรรมทางสังคม ไปพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมทางสังคม

นวัตกรรมทางสังคม คือ แนวคิดใหม่ที่ใช้ในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ บริการและ กระบวนการใหม่ๆ ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของสังคม และการสร้างความสัมพันธ์

ทางสังคมหรือความร่วมมือใหม่ที่เกิดขึ้น (European Commission. 2013: 6) สำหรับ คำจำกัดความของนวัตกรรมทางสังคมนั้นอาจจะต้องเริ่มตั้งแต่การพัฒนาประเทศโดยการให้ความสำคัญของสังคมเป็นที่ตั้งมากกว่าการให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีเป็นที่ตั้งจากทัศนะของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เมื่อครั้งการบรรยายในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง แนวทางในการสนับสนุนนวัตกรรมทางสังคม วันที่ 21 ธันวาคม 2545 ณ ห้องประชุมการ์ เด็นบอลลูน โรงแรมรามาร์คเด้นส์ กรุงเทพมหานคร (สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ. 2546: 2-10) โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ใช้คำว่า "อนาคตของมนุษยชาติ อยู่ที่นวัตกรรมทางสังคมไม่ใช่ นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี" ทั้งนี้ได้ขยายคำจำกัดความว่า การเอาเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์เป็นตัวตั้งโดยไม่เอาสังคมเป็นตัวตั้งในการพัฒนาประเทศจะเกิดปัญหารอบกวนสังคมมาก เพราะทั้งเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งล้ำค่าได้มาโดยราคาแพง คนบางส่วนเท่านั้นมีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีดังกล่าวแต่คนส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในสังคมไทยยังเข้าไม่ถึงเพราะเป็นคนจน เกิดความต้องการ (Demand) ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายมากมาย เกิดความเหลื่อมล้ำ และไม่สมดุลปราศจากสันติ เพราะฉะนั้นต้องให้ความสำคัญกับสังคมเป็นที่ตั้ง แต่ไม่ได้หมายความว่า จะให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมขนาดใหญ่มาบดทับ ปิดกั้นดังเช่นกรณีของ เขตการค้าเสรี หรือแม้กระทั่งระบบเศรษฐกิจทั้งหลายที่ได้รับความนิยมในกลุ่มประเทศโลกประชาธิปไตยทั้งหลายเพราะประเด็นดังกล่าวเป็นแค่ความต้องการของเหล่านักปกครองรุ่นใหม่ซึ่งมีความต้องการกดทับให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้นและไม่มีผลต่อความจริงของทางสังคม และเป็นได้แค่ความเชื่อหรือสมมติฐานเบื้องต้นว่าได้ผลและนำไปสู่การกินดีอยู่ดีของสังคม ทั้งนี้ประเด็นดังกล่าวประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศแรกๆในกลุ่มอียู (European Union: EU) ได้แสดงให้เห็นเป็นเบื้องต้นว่าสมมติฐานทางเครือข่ายเศรษฐกิจไม่ได้ผลถ้าปราศจากความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนนั้นเป็นเพราะประเด็นดังกล่าวเป็นการให้ความสำคัญกับธุรกิจไม่ใช่สังคมเป็นที่ตั้ง การให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมโดยเอาสังคมเป็นที่ตั้งนั้น คือ การอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ และมีสันติภาพ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้น นวัตกรรมทางสังคม คือการเอาสังคมและการอยู่ร่วมกันอย่างมีดุลยภาพเป็นตัวตั้งเปรียบเสมือนกับการรักษาสมดุลในร่างกายของมนุษย์ รวมทั้งนวัตกรรมทางสังคม คือกระบวนการที่ค้นทางความคิดที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่โดยรวมของมนุษย์อันอยู่ภายใต้ความสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การให้ทุนสนับสนุนของรัฐบาลและหรือองค์กรอื่น ๆ ในการพัฒนารูปแบบองค์การเพื่อสังคม โดยกรณีการให้ทุนวิจัยของ สกว. หรือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เพื่อนำไปสู่การสร้าง

องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาประเทศ หรือแม้กระทั่งการให้ทุนสนับสนุนผู้ประกอบการในการคิดค้นนวัตกรรมของสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติและที่น่าสนใจมากที่สุดคือการทำทุนสนับสนุนที่น่าสนใจคือ กรณีของมูลนิธิธิดาใจทำให้ทุนการพัฒนาที่องค์การพัฒนาชุมชนหรือ NGO เพื่อเอาไปพัฒนานตนเองหลังจากที่ผ่านการคัดสรรจากคณะกรรมการว่ามีศักยภาพในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคม

กล่าวโดยสรุปสำหรับความหมายของนวัตกรรมทางสังคม คือ กระบวนการทางความคิด นโยบาย และแนวทางในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาความสามารถทางสังคมทั้งขององค์กร บัณฑิตบุคคล หรือแม้แต่ของรัฐบาลภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งของ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน สรุปแล้วนวัตกรรมทางสังคม คือ รูปแบบการพัฒนาหรือการปฏิรูปทั้งองค์กรและปัจเจกทางสังคมอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมทางสังคมกับนวัตกรรมทางธุรกิจ

คำว่า นวัตกรรมทางสังคมสามารถนำเสนอและแปลได้ตรงตัวว่า เป็นกระบวนการในการพัฒนาความสามารถทั้งขององค์กรและของปัจเจกอันนำไปสู่การสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตในชุมชนและสังคมเป็นที่ตั้ง มีงานวิจัยหลายเล่มที่ออกมาแล้วสามารถชี้ชัดได้ว่าผลการวิจัยนำไปสู่นวัตกรรมที่นำไปสู่การสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตในสังคม อาทิเช่น งานวิจัยเพื่อศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อสวัสดิการชุมชนอันนำไปสู่การสร้างกองทุนสัจจะออมทรัพย์ต่างๆ ดังกรณีของ กองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา (ประเพณี ศรีมณี. 2554) หรือแม้กระทั่งการวิจัยเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด (ธีระ แก้วกล้า. 2548) โดยทั้งสองงานวิจัยมีความเหมือนกันตรงที่ผลการวิจัยเป็นรูปแบบของนวัตกรรมทางสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต จากการนำเสนอตัวอย่างของงานวิจัยจะพบว่า ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่การนำเสนอผลงานวิจัยที่มีชื่อระบุถึงนวัตกรรมทางสังคม แต่สามารถกล่าวได้โดยตรงไปตรงมาว่างานวิจัยดังกล่าวเป็นการสร้างนวัตกรรมทางสังคมอย่างชัดเจนนอกเหนือจากผลการวิจัยแล้วพฤติกรรมขององค์กรทางสังคมหลายๆ องค์กรก็ถือเป็นองค์กรที่มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมทางสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างความคุณภาพชีวิตด้วยเช่นเดียวกัน อาทิเช่น สถานีวิทยุ จส.100 ที่มีหน้าที่ในการรายงานข่าวจราจรให้กับผู้ฟังทางวิทยุ หรือมูลนิธิกุ้ยเก๋ต่างๆ ที่มีบทบาทช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางท้องถนนต่างๆ หรือ

แม้กระทั่ง องค์การพัฒนาเอกชนดังเช่น มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน Labour Rights Promotion Network Foundation (LPN) ที่มุ่งเน้นการทำงานภาคประชาสังคม และเน้นการทำงานในประเด็นแรงงานชาติในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครเป็นหลัก ทุกองค์กร ทุกปัจเจกที่นำเสนอผลงานของนวัตกรรมทางสังคมมีความเหมือนอยู่ประเด็นเดียวกันคือ เป็นองค์การและปัจเจกที่ไม่คำนึงถึงผลกำไรที่ได้รับอีกทั้งพฤติกรรมการทำงานส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมเป็นที่ตั้ง

ในขณะเดียวกัน นวัตกรรมทางธุรกิจ เป็นเครื่องมือและผลผลิตขององค์การทางธุรกิจ ที่มุ่งเน้นให้เกิดปัจจัยเชิงบวกต่อองค์การกล่าวคือ การนำเสนอนวัตกรรมขององค์การ ส่งผลให้เกิดผลกำไรและนำไปสู่ความยั่งยืนขององค์การ อีกทั้งนวัตกรรมทางธุรกิจสามารถ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆคือ ประเภทที่ 1 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ กล่าวถึงผลจากการ ปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์ขององค์การที่ได้คิดค้นขึ้นมาแต่เดิมผ่านกระบวนการทำซ้ำ ผลิตซ้ำและคิดค้นต่อยอดอันนำไปสู่ผลกำไรในระยะยาว ประเภทที่ 2 นวัตกรรมกระบวนการ เป็นนวัตกรรมที่มุ่งเน้นในการเปลี่ยนแปลงหรือการผลิตสินค้าหรือบริการโดยเป็นการให้ บริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากองค์กรอื่นๆหรือเป็นการตอบสนองเพื่อแก้ไขปัญหา ที่เกิดจากการผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานขององค์การเอง (นภดล เหลืองภิรมย์, 2557: 15) การแก้ไขอยู่ตลอดเวลาอาจจะนำไปสู่แนวทางการผลิตใหม่ๆขององค์การซึ่งได้ชื่อว่าเป็น นวัตกรรมกระบวนการ เช่น กระบวนการผลิตแบบทันเวลาพอดี หรือ Jus In Time (JIT) หรือการบริหารคุณภาพแบบองค์รวมหรือ Total Quality Management (TQM) อันนำไปสู่การรางวัลคุณภาพแห่งชาติ มัลคอล์มบอลดริจ (Malcolm Baldrige National Quality Award : MBNQP) และในที่สุดประเทศไทยก็ยอมรับและเกิดรางวัลคุณภาพ แห่งชาติของไทยขึ้น (Thailand Quality Award: TQA) จากทั้งหมดในส่วนของนวัตกรรม ทั้งด้านผลิตภัณฑ์และกระบวนการจะนำไปสู่การสร้างผลกำไรให้กับองค์การเป็นที่ตั้ง

กล่าวโดยสรุปความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมทางสังคมกับนวัตกรรมทางธุรกิจคือ การได้รับผลตอบแทนที่ต่างกัน กล่าวคือ นวัตกรรมทางสังคมไม่มีผลตอบแทนใน รูปแบบของกำไร ส่วนนวัตกรรมทางธุรกิจก็มีผลตอบแทนในรูปแบบกำไรเข้ามาเกี่ยวข้อง เสมอ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า องค์การทางธุรกิจมักจะเริ่มดำเนินกิจกรรม ที่จะทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมออกค่ายอาสาพัฒนา หรือ แม้กระทั่งกิจกรรมพัฒนาชุมชน วิธีการวิเคราะห์ว่ากิจกรรมใดเป็นกิจกรรมทางธุรกิจและ กิจกรรมใดเป็นนวัตกรรมทางสังคมให้ผู้วิเคราะห์สามารถวิเคราะห์ได้โดยเอาผลที่ได้จาก

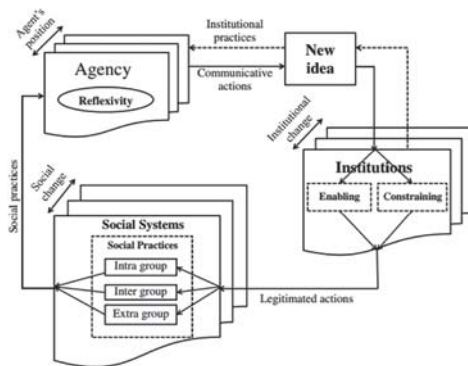
การดำเนินกิจกรรมเป็นที่ตั้งถ้าหากกิจกรรมดังกล่าวส่งผลต่อธุรกิจกิจกรรมนั้นไม่ใช่ในวัตรกรรมสังคมแต่เป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อสภาพลักษณะในองค์การทางธุรกิจ ส่วนกิจกรรมใดมีผลต่อสังคมโดยตรงและไม่มีผลทางบวกกับองค์การก็ให้ถือว่าเป็นวัตรกรรมทางสังคม เพราะฉะนั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับวัตรกรรมทางสังคมนั้นมักไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากนักถึงแม้ว่าจะเป็นหน่วยงานระดับโลก เช่น มูลนิธิโซก้า เป็นต้น ซึ่งคุณูปการของมูลนิธิโซก้ามีต่อสังคมมากนักแต่ไม่เป็นที่รู้จักเพราะขาดการประชาสัมพันธ์ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุที่มีผลกระทบจากการไม่คำนึงถึงผลกำไรเป็นหลัก

ขั้นตอนกระบวนการและการเข้าถึงองค์ความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม

ความรู้คือความเข้าใจในบางเรื่อง หรือสิ่งบางสิ่งที่จะนำไปสู่สิ่งที่ทำให้สังคมสามารถอยู่ได้ หรือพัฒนาได้หรือสามารถแก้ไขปัญหาใดๆได้ เพราะฉะนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่มนุษย์จะต้องหาการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อสรุป สำหรับแนวทางในการได้มาซึ่งความรู้สังคมโลกส่วนใหญ่มักใช้แนวทางของหลักญาณวิทยา โดยอาจจะเป็นรูปแบบของการศึกษาโดยการเข้าถึงความรู้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ที่ได้มาเหล่านั้น องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางสังคมนั้นอาจจะถูกกล่าวได้ว่ามาจาก 3 เส้นทางด้วยกันคือ เส้นทางทางที่ 1 เป็นรูปแบบองค์ความรู้ที่ได้มาจากการทดลองซ้ำ การใช้ซ้ำ การผลิตซ้ำและได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งขององค์การที่มีพันธกิจคล้ายกันหลังจากนั้นจึงมีการนำมาประยุกต์ใช้กับองค์การที่ใกล้เคียง วิธีการดังกล่าวอาจจะใช้คำว่า การเลียนแบบในทางธุรกิจ (อิโนะอุเอะ ทัตสึฮิโกะ. 2557: 1) ซึ่งได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากในปัจจุบันเพราะการเลียนแบบไม่ส่งผลเสียหายทางต้นทุนมากนักแต่ในยุคหนึ่งองค์การที่นิยมการเลียนแบบมักไม่ได้รับการยอมรับในโลกของธุรกิจ ในขณะที่เดียวกันโลกของนวัตกรรมทางสังคม การเลียนแบบนวัตกรรมสามารถกระทำได้เพราะนวัตกรรมจะส่งผลดีต่อสังคมซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจร่วมกันระหว่างองค์การในด้านการพัฒนาสังคม เส้นทางที่ 2 เป็นรูปแบบของการทดลองซ้ำ การใช้ซ้ำ การผลิตซ้ำและได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งขององค์การ หรือเกิดจากการศึกษาและพัฒนาในกระบวนการทางทวิวิจัยนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับขององค์การ เช่นกรณีของผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาครูโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กฤตเมธ บุญนุ่น. 2558) ซึ่งเป็นรูปแบบการสร้างนวัตกรรมจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาจาก

การทดลองใช้โมเดลการพัฒนาครูจากโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษาทั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดนครศรีธรรมราชจนได้นวัตกรรมทางสังคมอันนำไปสู่การพัฒนาครูโรงเรียนเอกชนที่มีประสิทธิภาพเป็นต้น กรณีของการสร้างนวัตกรรมสังคมอันเกิดขึ้นจากการวิจัยและพัฒนา มักจะได้รับความนิยมสูงเพราะกระบวนการวิจัยและพัฒนาได้รับความนิยมอันเนื่องมาจากเกิดจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นเบื้องต้น เส้นทางที่ 3 เป็นการนำความรู้มาผลิตสร้างนวัตกรรมสังคมโดยอาจจะเกิดขึ้นจากสาขาวิชาการต่างๆ เช่น นโยบายสาธารณะ วิชาการออกแบบ เทคโนโลยี การจัดระเบียบชุมชนรวมทั้งกำเนิดจากวิชาชีพต่างๆ ตลอดจนการประกอบการเพื่อสังคม (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช: 2558: 73) เฉกเช่นเดียวกับแนวคิดของ จีอวานนี และ ซานตาน่า (Giovany Cajaiba-Santana. 2014: 42-51) ที่กล่าวถึงกระบวนการในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมโดยวิธีการเข้าถึงองค์ความรู้ว่า เกิดขึ้นจากการนำกระบวนการกล่อมเกลางานสังคม บรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมมาหลอมรวมให้เกิดเป็นไอเดียใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาทางสังคมโดยวิธีการจัดการความรู้และนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาสังคมในสถานศึกษาและนำไปสู่การยอมรับในการใช้งาน สำหรับกระบวนการในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมนั้นสามารถนำเสนอโดยแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แบบแผนแนวคิดในการสร้างนวัตกรรมทางสังคม (Giovany Cajaiba-Santana. 2014 : 48)

จากทั้ง 3 เส้นทาง การเข้าถึงองค์ความรู้ นวัตกรรมสังคม กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช (2558: 73) ได้นำเสนอกระบวนการผลิตเพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม 4 ขั้นตอนคือ การวินิจฉัยออกแบบและพัฒนา การดำรงนวัตกรรมให้สืบเนื่อง การขยายขนาดเผยแพร่ เชื่อมต่อ การสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวินิจฉัย ออกแบบและพัฒนา เป็นขั้นตอนแรกของการผลิตนวัตกรรม ที่มักจะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากการพัฒนา หรือการได้นวัตกรรมจากการศึกษางาน การได้นวัตกรรมจากการศึกษาวิจัยรวมทั้งการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของตนเองเพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม

ขั้นตอนที่ 2 การดำรงนวัตกรรมให้สืบเนื่อง โดยอาจจะให้ความสำคัญกับแรงผลักดัน ทางด้านอุปสงค์ที่มีต่อการสร้างนวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ การสร้างเครือข่ายเพื่อ สนับสนุนนวัตกรรมทางสังคมที่ดำเนินการอยู่ การสร้างพันธมิตรร่วมมือกับผู้บริโภคและ ผู้ให้บริการเช่นกรณีของกลุ่มคนตาบอดหรือพิการที่ดำเนินกิจกรรมไม่แสวงหากำไร และ การใช้รูปแบบนวัตกรรมเปิดเพื่อรับข้อเสนอใหม่เชิงนวัตกรรม เช่น การเปิดรับข้อมูล ข่าวสารทางเฟซบุ๊กหรือไลน์

ขั้นตอนที่ 3 การขยายขนาด การเผยแพร่และการเชื่อมต่อนวัตกรรม การขยายขนาด และการเผยแพร่เป็นวิธีการที่จะทำให้นวัตกรรมเจริญเติบโตได้อย่างไม่สิ้นสุด เช่น กรณีของ อโซก้า ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อสังคมด้วยความเชื่อที่ว่า 'ทุกคนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง' อโซก้า องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรแห่งนี้ถูกก่อตั้งขึ้นที่สหรัฐอเมริกา เมื่อปี 2523 โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาภาคสังคมที่ประชาชนมีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาและ สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคมด้วยตนเอง อโซก้า ขยายงานไปในประเทศต่างๆ โดยเริ่ม ทำงานในเมืองไทยเมื่อปี 2532 และจดทะเบียนเป็นมูลนิธิตามกฎหมายเมื่อปี 2547 ที่คำนึงถึงการพัฒนาองค์กรไม่แสวงหากำไรหรือผู้ประกอบการทางสังคมหรือนวัตกรรมสังคม

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบในขั้นตอนสุดท้ายนี้ เป็นการพิจารณา เงื่อนไขบางประการที่เป็นพื้นฐานของการสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ อาจจะกล่าวได้ว่า การสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบนั้นต้องครอบคลุมไปถึงทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต สร้างนวัตกรรมและเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ สังคมการเปลี่ยนแปลงผ่าน โครงสร้างพื้นฐาน พฤติกรรมและวัฒนธรรม เช่น กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายใน การพัฒนาพื้นที่การจัดตั้งกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อพัฒนา เช่น กรณีของ การส่งเสริมรักร่วมเพศ โครงการตาวิเศษ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานขึ้นใหม่ เช่น การเพิ่มอุปกรณ์ช่วยในกรณีของคนพิการที่มีความต้องการเข้าห้องน้ำสาธารณะ นวัตกรรม การบริการเพื่อระบบใหม่ เช่น กระบวนการพัฒนาครูในประเทศไทยโดยใช้หลักสูตร บ.บัณฑิตวิชาชีพครู การอบรมผู้บริหารรุ่นใหม่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่เปิดขึ้นทุกปี การจัดตั้งสถาบันวิชาการนวัตกรรม เช่น ในประเทศไทยที่มี

การจัดตั้งสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ หรือแม้กระทั่งการส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยภายใต้ นโยบายนวัตกรรม 4.0 ของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

กล่าวโดยสรุป การเข้าถึงองค์ความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมสังคม มี 3 เส้นทางด้วยกัน คือ การเลียนแบบ การศึกษาวิจัยและพัฒนา การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ทั้ง 3 เส้นทาง นำไปสู่กระบวนการผลิตเพื่อสร้างนวัตกรรมสังคม 4 ขั้นตอนคือ การวินิจฉัย ออกแบบและพัฒนา การดำรงนวัตกรรมให้สืบเนื่อง การขยายขนาดเผยแพร่ เชื่อมต่อ การสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จและการนำนวัตกรรมทางสังคมไปพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

แม้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมทางสังคมที่มีต่อการพัฒนานั้นได้รับการยอมรับในทางทฤษฎีแล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ส่วนค่าใช้จ่ายในการสร้างสรรค์ นวัตกรรมทางสังคมก็เป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญแต่แหล่งทุนที่สนับสนุนนวัตกรรมทางสังคมยังมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับ การสนับสนุนด้านอื่นๆ และในขณะเดียวกันการนำนวัตกรรมทางสังคมไปใช้ในการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จก็ไม่นับเป็นที่ยอมรับมากนักเนื่องมาจากองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับนวัตกรรมทางสังคมยังมีน้อย เพราะฉะนั้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยการบูรณาการการจัดการความรู้ และการทำงานร่วมกันภายใต้บริบทที่ส่งเสริมต่อการทำงานจะกระตุ้นให้นักพัฒนาสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมได้อย่างเต็มที่ เป็นที่ยอมรับในสังคมการพัฒนา

นวัตกรรมทางสังคมสามารถทำความเข้าใจในระดับหนึ่งว่า เป็นแนวคิดใหม่ที่น่าไปสู่ การเปลี่ยนแปลงในสังคมเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วนที่เกิดจากการสร้างหรือออกแบบขึ้นมาจากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในสังคม (ทุนทางสังคม หรือผลผลิตทางสังคมที่มีอยู่เดิมรวมทั้งสิ่งที่ตกผลึกทางประวัติศาสตร์ในสังคม) ไปสู่จุดมุ่งหมายสังคมแบบใหม่ จากคำจำกัดความดังกล่าวสามารถกล่าวได้ว่า นวัตกรรมทางสังคมเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้สังคมที่เป็นปกติ แม้ว่านวัตกรรมจะปรากฏ อยู่แล้วในสังคมก็ตาม (Ezio Manzini. 2014) บ่อยครั้งนวัตกรรมทางสังคมมักถูกนิยามว่า เป็นนวัตกรรมทางการเมืองและสังคมซึ่งถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการนำเข้าสู่กระบวนการ แก้ไขปัญหาทางสังคมสมัยใหม่อันนำไปสู่การตั้งคำถามถึงที่มาที่ไปรวมทั้งสิ่งที่ทำให้เกิด นวัตกรรมทางสังคมเพราะฉะนั้น สเตฟาน นิวไมเออร์ (Stefan Neumeier. 2017) จึงได้นำเสนอปัจจัยที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมทางสังคม 3 ประการด้วยกันดังนี้

ประการที่ 1 ปัจจัยสำคัญสำหรับความสำเร็จของกระบวนการสร้างสรรค์โดยรวม โดยวิธีการแพร่กระจายทางนวัตกรรม อันเกิดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 4 ประเด็นคือ 1) นวัตกรรมเป็นตัวผลักดันตัวมันเอง 2) ใช้นวัตกรรมเพราะเกิดจากช่องทางการโฆษณา 3) ผลจากการทำงานหนักส่งผลให้มีการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อแบ่งเบาภาระ 4) ใช้นวัตกรรมเพราะเกิดจากคนอื่น ๆ แนะนำหรือต้องการมีให้เหมือนคนอื่น ๆ ถึงแม้ว่าการแพร่กระจายจะสำเร็จหรือล้มเหลวนวัตกรรมมักได้รับการยอมรับเพราะการได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้นวัตกรรมอยู่เสมอของแต่ละคน โดยทั้ง 4 ประเด็นจะต้องผ่านกระบวนการพิจารณาจาก 5 หัวต่อไปนี้คือ

ข้อที่ 1 ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการนำนวัตกรรมไปใช้: ทราบระดับของการรับรู้การนำนวัตกรรมไปใช้

ข้อที่ 2 ความเข้ากันได้: นั่นคือระดับที่นวัตกรรมถูกมองว่าสอดคล้องกับคุณค่าและความต้องการ

ข้อที่ 3 ความซับซ้อน: คือระดับของความเรียบง่ายในการนำนวัตกรรมไปใช้

ข้อที่ 4 การทดลองได้: การทดลองได้ของนวัตกรรมคือระดับของนวัตกรรมที่สามารถมองเห็นผลจากการทดลองปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลได้จริง

ข้อที่ 5 การสังเกตได้ (observability) การสังเกตได้คือระดับของนวัตกรรมที่สามารถมองเห็นกระบวนการในการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถสัมผัสและแตะต้องได้จริง ๆ

ประการที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการดำเนินงานในนวัตกรรมสังคม จะต้องให้ความสำคัญกับการสลัดทิ้งอุปสรรคและข้อจำกัดบางประการเกี่ยวกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมไปคือ วัฒนธรรมองค์การและการบริหารที่ไม่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคม การตรวจสอบหรือการปฏิบัติตามกฎระเบียบบางอย่างซึ่งไม่เหมาะกับงานนวัตกรรมทางสังคม ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมองค์การจากผู้บริหาร การพัฒนาโดยไม่รับฟังความคิดเห็นจากข้อมูลภายนอก การขาดการบูรณาการความสามารถของคนในองค์การ ระบบเงินทุนหรือการเงินไม่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมตลอดทั้งวัฏจักรการสร้างสรรค์

สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมคือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนนำเสนอแนวทางในการพัฒนาต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การคำนึงถึงบริบทหรือพื้นที่ในการพัฒนา

ประการที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคม พบว่าต้องอาศัยประเด็นสำคัญ 6 ประเด็นด้วยกันคือ ประเด็นที่ 1 ความมุ่งมั่นของนักพัฒนา ความมุ่งมั่นของนักพัฒนา ประเด็นที่ 2 ความรู้เฉพาะทางในการพัฒนา ประเด็นที่ 3 โครงสร้างองค์การที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคม ประเด็นที่ 4 คุณภาพของแนวคิดการทำงาน ซึ่งหมายถึงการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกันหรืออาจจะเป็น ค่านิยมร่วมหรือวิสัยทัศน์ร่วมกัน ประเด็นที่ 5 บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อการทำงาน และประเด็นที่ 6 การเข้าถึงทรัพยากรทางการเงินขององค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อนำประเด็นต่าง ๆ ของนวัตกรรมทางสังคมทั้งด้านความหมาย ความสำคัญ ความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมทางสังคมกับนวัตกรรมทางธุรกิจรวมทั้งการเข้าถึงองค์ความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม และปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมนั้น พบว่า แนวทางในการนำนวัตกรรมทางสังคมไปใช้จะต้องอยู่ภายใต้กิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไร และต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของปัจเจก รวมทั้งเกิดขึ้นจากสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การส่งผ่านข้อมูลที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมของเจ้าของพื้นที่ในการพัฒนา รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับทักษะ สมรรถนะที่สำคัญในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมของนักพัฒนา ประเด็นเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบเชิงบวกในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมอยู่เสมอ จนอาจกล่าวได้ว่าการให้ความสำคัญกับประเด็นที่กล่าวถึงข้างต้น อาจนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนาสังคมในอนาคต

อย่างไรก็ตามการให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จทั้ง 3 ประเด็นหลักๆ นั้นนอกจากจะสามารถชี้ช่องทางในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนได้แล้ว ตัวชี้วัดสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะต้องประกอบไปด้วยกิจกรรมที่จะส่งผลในด้านบวกผนวกกับความสมดุลทั้งของสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมจึงได้ชื่อว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

แต่เนื่องจากในปัจจุบันทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงพื้นที่ สิ่งแวดล้อมรวมทั้งความเป็นอยู่ของคนรุ่นใหม่มักจะมีปัญหาจากความต้องการในการทำลายสภาพแวดล้อมเสมอ บ่อยครั้งที่โครงการใหญ่ ๆ มักถูกยกเลิกอันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างความต้องการของคนรุ่นใหม่กับความถูกต้องในเรื่องสภาพแวดล้อมส่งผลให้ประเทศมักขาดโอกาสในการพัฒนา ดังเช่นกรณีของการประท้วงโรงงานไฟฟ้าพลังชีวมวล หรือโรงไฟฟ้าพลังก๊าซธรรมชาติ ทั้งนี้จากตัวอย่างดังกล่าว การไม่มีโรงไฟฟ้าในพื้นที่ถือเป็นเรื่องดี

ที่ประเทศ สังคม ชุมชน จะไม่ได้รับความเสี่ยงจากการมีโรงไฟฟ้าดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ผลจากการยกเลิกโครงการประเทศก็ขาดโอกาสในการพัฒนาทางด้านพลังงานเช่นเดียวกัน

ปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มคน 2 ยุค กล่าวคือ การทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตของคนยุคเก่าที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตอยู่กับวิถีของ ภูมิปัญญา ในขณะที่เดียวกัน คนยุคหลังมักไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในสังคม (ทุนทางสังคม) มักที่จะให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตแบบทุนนิยมกล่าวคือ เมื่อไม่มีก็ซื้อหรือ ขอกลุ่มคนกลุ่มที่ 2 นี้คือกลุ่มผู้บริโภคขนาดใหญ่ที่อุมชูและหล่อเลี้ยงระบบเศรษฐกิจของประเทศ เพราะฉะนั้นในมุมมองของนวัตกรรมสังคมต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่เกิดผลกระทบระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเศรษฐกิจ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับ คนรุ่นหลังที่จะต้องเกิดมาภายใต้สภาวะการแข่งขันในสังคมโลก การวิเคราะห์และ ชี้ให้เห็นถึงความยั่งยืนในการพัฒนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยชี้ให้เห็นถึง ช่องทางในการเอาตัวรอดของคนยุคหลัง

จะอย่างไรก็ตาม การใช้พลังงานหรือทรัพยากรอื่นๆ มักที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ส่วนหนึ่ง เกิดจากความต้องการบริโภคเป็นที่ตั้ง เพราะฉะนั้นการพัฒนาในด้านพลังงานหรือ ทรัพยากรอื่นๆ จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับภูมิปัญญาที่ผ่านมา เช่น กรณีของการใช้ นวัตกรรมเตาเผาไรควันเพื่อแก้ไขปัญหาขยะล้นเมือง การคิดค้นแก๊สหุงต้มชีวมวลที่ได้จาก การทิ้งซากพืชซากสัตว์หรือสิ่งปฏิกูลอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดแก๊สหุงต้ม กรณีตัวอย่างนี้เกิดขึ้นจาก การจัดการเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพ ผลที่ได้จากการคิดค้นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น หลายฝ่ายมัก วิเคราะห์และสรุปว่า การคิดค้นสิ่งใหม่นั้นมักเกิดขึ้นจากการที่ผู้คิดค้นมีความรู้เกี่ยวกับ เรื่องเหล่านั้นซึ่งสอดคล้องกับเส้นทางในการได้มาซึ่งองค์ความรู้นวัตกรรมสังคมเส้นทางที่ 3 การต่วนสรุปอย่างนั้นส่งผลให้สังคมไทยขาดนวัตกรรมผู้ซึ่งทำหน้าที่ในการคิดค้น ประดิษฐ์ สิ่งใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมอยู่เสมอเพราะการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มักเกิดจากผู้ประดิษฐ์ที่มีความรู้ความสามารถอันหาได้ยากในสังคมปัจจุบัน เพราะฉะนั้น การรอให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาตอบโจทยปัญหาในสังคมหลายๆ ครั้งมักไม่ทันต่อสถานการณ์

สิ่งที่ดีที่สุดในการสร้างสรรคนวัตกรรมขึ้นมาคือ พัฒนาองค์การทางสังคม หรือ ผู้ประกอบการทางสังคมให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อนำไปสู่ การสร้างนวัตกรรมสังคม เช่น กรณีของการจัดตั้งสถาบันนวัตกรรมและพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ของมหาวิทยาลัยมหิดลเพื่อใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ หรือมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้ที่สนใจพัฒนาองค์การของตนเอง

ภายใต้ความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติที่มุ่งเน้นสนับสนุนให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาแนวทางในการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ อันนำไปสู่การประกอบอาชีพ รวมทั้ง มูลนิธิโซ่กำที่ผู้เขียนได้เกริ่นไว้ตั้งแต่ต้นว่าเป็นองค์การที่มีหน้าที่ในการพัฒนาผู้ประกอบการทางสังคม องค์การพัฒนาชุมชนเพื่อให้มีความรู้ออกไปพัฒนาสังคม หรือแม้กระทั่ง มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน Labour Rights Promotion Network Foundation (LPN) ที่มุ่งเน้นการทำงานภาคประชาสังคมและเน้นการทำงานในประเด็นแรงงานชาติในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครเป็นหลัก แต่ส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนานิสิตนักศึกษาที่มีความต้องการออกไปพัฒนาสังคมให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานภาคประชาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ ดังนั้นแล้วการนำนวัตกรรมสังคมไปพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนได้นั้นจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมผ่านทางผู้ประกอบการทางสังคม และองค์การพัฒนาชุมชน หรือแม้กระทั่งหน่วยงานของรัฐที่มีพันธกิจและบทบาทในการพัฒนาสังคม ชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมสังคมเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในสังคมต่อไปอย่างยั่งยืน

บทสรุป

นวัตกรรมคือสิ่งใหม่ อันนำไปสู่ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์และประสบการณ์ทางเทคโนโลยีหรือรูปแบบของการจัดการโดยเกิดจากการทำซ้ำ การวิจัย การวิเคราะห์และการวิพากษ์องค์ความรู้จากหลายกรณีจนนำไปสู่การยอมรับและกลายเป็นนวัตกรรมในที่สุด ประโยชน์ของนวัตกรรมคือเครื่องมือในการนำสู่ความอยู่รอดและความเป็นเลิศ ทั้งของบุคคลในองค์การรวมทั้งองค์การเอง สำหรับการนำนวัตกรรมไปใช้นอกจากจะเกิดผลดีต่อสังคมแล้วการใช้นวัตกรรมอย่างผิดวิธีอาจจะก่อให้เกิดมหันตภัยร้ายแรงอีกเช่นเดียวกัน ดังกรณีของการใช้เครื่องปรับอากาศก่อให้เกิดปัญหาภาวะโลกร้อน รวมทั้งการขับไอเสียออกสู่ชั้นบรรยากาศของเครื่องยนต์จะก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศและระบบทางเดินหายใจของมนุษย์ การใช้รูปแบบการสื่อสารและเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยอย่างผิดวิธีจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมามากมายอาทิเช่น การบริโภคข่าวสารของสังคมปัจจุบันทางออนไลน์และทางอื่นๆ ที่ไม่ได้รับการกลั่นกรองข้อมูลอย่างถูกต้องอาจจะส่งผลต่อความวุ่นวายในสังคมรวมทั้งการเสพติดสมาร์ตโฟนของคนไทยในปัจจุบัน อันนำไปสู่นิยามของคำว่าสังคมก้มหน้า ทำให้มีผลต่อพัฒนาการเรียนรู้และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่อคนไทยอย่างเช่นกรณีของการเผยแพร่สื่อลามกหรือแม้กระทั่งการหมิ่นประมาทในสังคมออนไลน์และบ่อยครั้งสื่อออนไลน์นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม

ปัญหาจากการใช้นวัตกรรมที่ผิดวิธีหรือการเสพนวัตกรรมโดยไม่คำนึงถึงโทษที่ได้รับ ส่งผลต่อความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างไม่รู้จบ อีกทั้งปัญหาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทยที่เกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียม ความไม่ยุติธรรมหรือปัญหาของคนชายขอบที่เกิดจากการบริหารจัดการภาครัฐที่ไม่ทั่วถึงก่อให้เกิดองค์การทางนวัตกรรมสังคม อาทิเช่น องค์การพัฒนาเอกชนหรือ NGO (Non Governmental Organization) รวมทั้งวิธีการหรือนวัตกรรมทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมอย่างกรณีของ จส.100 แม้กระทั่งองค์กรผู้บริโภคอย่าง สคบ. หรือสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือแม้กระทั่งนวัตกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นจากปัจเจกชน ดังเช่นกรณีของ ผลการวิจัยที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาสังคมอย่างกรณีของการแก้ไขปัญหาความยากจนจึงนำไปสู่ผลการวิจัยในการสร้างกองทุนสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น

สำหรับความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมทางสังคมกับนวัตกรรมทางธุรกิจคือนวัตกรรมทางสังคมนั้นเกิดขึ้นจากพฤติกรรมการดำเนินการขององค์กรและปัจเจกที่สร้างนวัตกรรมขึ้นมาโดยไม่หวังผลตอบแทนทางด้านเงินตรา ส่วนกรณีของนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากองค์การทางธุรกิจที่มุ่งเน้นผลกำไรจะไม่ใช่นวัตกรรมสังคมแต่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นนวัตกรรมเชิงผลิตภัณฑ์หรือบริการและหรือกระบวนการที่ส่งผลต่อความอยู่รอดขององค์กรและนำไปสู่ผลกำไรขององค์กร กรณีดังกล่าวมิใช่นวัตกรรมสังคม

ความสำคัญในการนำนวัตกรรมทางสังคมมาแก้ไขปัญหาสังคมจะต้องเกิดขึ้นจากองค์การที่ไม่แสวงหากำไรแล้วสิ่งสำคัญในการเข้าถึงองค์ความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมสังคมนั้นจะต้องประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ ขั้นตอนที่ 1 การวินิจฉัยออกแบบและพัฒนา ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินนวัตกรรมให้สืบเนื่อง ขั้นตอนที่ 3 การขยายขนาดเผยแพร่ เชื่อมต่อ ขั้นตอนที่ 4 การสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมทั้ง 3 ปัจจัยด้วยกันคือ ปัจจัยสำคัญสำหรับความสำเร็จของกระบวนการสร้างสรรค์โดยรวม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการดำเนินงานในนวัตกรรมสังคมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคม

การนำนวัตกรรมทางสังคมไปใช้นั้นจะต้องคำนึงถึงปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาโดยจะต้องให้ความสำคัญกับคนสองยุค คือ การทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตของคนยุคเก่าที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตอยู่กับวิถีของภูมิปัญญา ในขณะที่เดียวกัน คนยุคหลังมักไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในสังคม (ทุนทางสังคม) โดยมักจะให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตแบบทุนนิยม เพราะฉะนั้นการพบกันของแนวคิดของคนสองยุคจึงมีความสำคัญ

เป็นอย่างยิ่ง อย่างเช่นอัตราความต้องการของผู้บริโภคปัจจุบันมีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมากและก่อให้เกิดปัญหาที่เกิดจากความต้องการยามาก แต่มีแนวทางในการแก้ไขที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน คือ การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ หรือองค์ความรู้ของสังคมให้เป็นประโยชน์กับสังคมเช่นกรณีของการคิดค้นแก๊สหุงต้มชีวมวลที่ได้จากการทิ้งซากพืชซากสัตว์หรือสิ่งปฏิกูลอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดแก๊สหุงต้ม เป็นต้น กรณีดังกล่าวส่งผลต่อการเพิ่มรายได้จากการลดรายจ่ายที่เกิดจากการซื้อแก๊ส

การให้ความสำคัญกับองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การคิดค้นนวัตกรรมทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ประเทศไทยอยู่รอดได้ในสภาวะที่เกิดขึ้นจากการใช้นวัตกรรมที่ผิดวิธีและอาจนำไปสู่ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างถูกวิธี การใช้นวัตกรรมมักอยู่ในสภาพของกระจกสองด้านเสมอกล่าวคือ ด้านการนำนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ สังคม เทคโนโลยีไปใช้ก่อให้เกิดความยุ่งยากเพราะใช้ไม่เป็นหรือไม่ถูกวิธี กระจกด้านที่สองคือการแก้ไขปัญหาจากการใช้นวัตกรรมที่ไม่ถูกวิธีโดยการสร้างนวัตกรรมสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาอันนำไปสู่ความยั่งยืนในการใช้นวัตกรรมต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กฤตเมธ บุนนุ่น. (2558). กลยุทธ์การพัฒนาครูโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารนวัตกรรมเพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). นวัตกรรมทางสังคม : ประโยชน์ที่มีมากกว่าที่คิด. วารสารนักบริหาร (executive journal). ปีที่ 32 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2555. กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุล. (2558). นวัตกรรมการพัฒนาสังคมและสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นภดล เหลืองภิรมย์. (2557). การจัดการนวัตกรรม Innovation Management. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร, ดวงกมล.
- ประเพณี ศรีมณี. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน: กรณีศึกษากองทุนสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท ตำบลน้ำขาว อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ธีระ แก้วกล้า. (2548). **การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ. (2546). **นวัตกรรมสังคม : ทางเลือกเพื่อประเทศไทยรอด**. กรุงเทพมหานคร. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- อีโนะอุเอะ ทัตสึฮิโกะ. (2557). **เลียนแบบ แบบยล=Good Imitation to Great Innovation**. แปลโดย ประวัติ เพียรเจริญ. กรุงเทพมหานคร. สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น).
- European Commission. (2013). **Guide to social innovation**. Directorate-General for Regional and Urban Policy.
- Ezio Manzini. (2014). **Making Things Happen: Social Innovation and Design**. DesignIssues: Volume 30, Number 1 Winter 2014. Massachusetts Institute of Technology.
- Giovany Cajaiba-Santana. (2014). **Social innovation: Moving the field forward**. A conceptual framework. Technological Forecasting & Social Change 82 (2014) 42-51.
- Stefan Neumeier. (2017). **Social innovation in rural development: identifying the key factors of success**. The Geographical Journal, Vol. 183, No. 1, March 2017, pp. 34-46, doi: 10.1111/geoj.12180.